

İbn-i Nefis'te İnsan'ın Zihinsel Tekâmülü
Ali Kürşat TURGUT

Yayın No : 574

İlmi Eserler Serisi : 109

Yayıncı Sertifika No: 15402

ISBN: 978-975-389-769-3

14.06.Y.0005.574

© Bütün Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
1. Baskı, Temmuz 2014, Ankara, 1.000 Adet

İLK SAY Kurulu'nun 06.09.2012 tarih ve 29/8
sayılı kararıyla uygun görülmüş ve
Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin
16.10.2012 tarih ve 1440/40-e sayılı kararıyla basılmıştır.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No:11

Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312. 354 91 31 (pbx) Faks:354 91 32

e-posta: bilgi@diyanetvakfiyayin.com.tr

**İBN NEFÎS’TE İNSANIN
ZİHİNSEL TEKÂMÜLÜ**

Ali Kürşat TURGUT

Ankara-2014

Ali Kürşat Turgut

1975 yılında Adana’da doğdu. 1993’te Ceyhan İmam-Hatip Lisesi’nden, 1999’da Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2004 yılında Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Kelâm) Ana Bilim Dalı’nda, “Muhammed İkbâl’de İlahi Bilgi” konulu teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2011 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Kelâm) Ana Bilim Dalı’nda “İbn Nefîs’te İnsanın Zihinsel Tekâmülü” başlıklı teziyle doktorasını tamamladı.

2003 yılında memuriyet hayatına Gaziantep’te imam-hatip olarak başlayan Turgut, daha sonra vâiz olarak Adana ve Birecik’te görev yaptı. 2008-2012 yılları arası T.C. Melbourne Başkonsolosluğu’na bağlı olarak Thomastown Camii’nde din görevlisi olarak çalıştı. Halen Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Ana Bilim Dalı’nda öğretim üyeliği yapan Turgut’un çeşitli ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayınlanmış makaleleri vardır. Ali Kürşat Turgut evli ve iki çocuk babası olup, Arapça ve İngilizce bilmektedir.

*Bu mütevazi çalışmayı, bugünlere gelmeme vesile olan
kıymetli anne-babama, desteğini daima yanımda
hissettiğim değerli eşime, ayrıca oğlum İbrahim ve kızım
Mehlika’ya ithaf ediyorum...*

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	7
ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ	13
İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE FELSEFİ/TEOLOJİK ROMAN GELENEĞİ	13
1. Felsefi/Teolojik Roman Geleneğinin Ana Teması	14
2. Felsefi/Teolojik Roman Geleneği ve Ütopya - Distopya Türü Eserler.....	27

I. BÖLÜM

İBN NEFİS : HAYATI, ESERLERİ VE *ER-RİSÂLETÜ'L-KÂMİLİYYE Fİ'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE' Sİ*

1. İBN NEFİS'İN HAYATI.....	39
2. İLMÎ ŞAHSİYETİ	41
3. ESERLERİ.....	44
4. İBN NEFİS'İN ER-RİSÂLETÜ'L-KÂMİLİYYE Fİ'S-SÎRETİ'N- NEBEVİYYE'Sİ.....	50
A. İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE EVRİM/TEKÂMÜL DÜŞÜNCESİ ve DİNİ REFERANSI.....	64
B. İBN NEFİS'TE EVRİM/TEKÂMÜL DÜŞÜNCESİ.....	83

II. BÖLÜM

İNSANIN RASYONEL KEŞİF YETİSİ VE İBN NEFİS'İN KELÂMİN ANA TEMALARINI RASYONELLEŞTİRMESİ

A. İNSANIN RASYONEL KEŞİF YETİSİ.....	93
İnsan Fıtratı ve Epistemik Yeteneği (Hidâyet)	93

B. İBN NEFİS'İN KELÂMİN ANA TEMALARINI RASYONELLEŞTİRMESİ	108
1. ULÛHIYYET	108
1a. Kelâmcıların Ulûhiyyet Temasını Ele Alış Biçimleri	108
1b. Meşşâî Filozoflarının Ulûhiyyet Temasını Ele Alış Biçimleri	122
1c. İbn Nefîs'in Ulûhiyyet Temasını Ele Alış Biçimi	135
Gâiyyet/Teleoloji (Finalite)	144
Sezgi / İlham	161
2. NÜBÜVVET	176
2a. Nübüvvetin Gerekliği Meselesi	177
2b. Kelâmcılara Göre Nübüvvetin Gerekliği	182
2c. Meşşâî Filozoflara Göre Nübüvvetin Gerekliği	191
2d. İbn Nefîs'e Göre Nübüvvetin Gerekliği	196
Son Peygamberle İlgili Rasyonelleştirme Örnekleri	209
3. SEM'İYYÂT/ME'ÂD/ÂHİRET	224
3a. Kelâmcılar'a Göre Âhîret	225
3b. Meşşâî Filozoflarına Göre Âhîret	239
3c. İbn Nefîs'e Göre Âhîret	249
SONUÇ	265
EK.	269
<i>ER- RİSÂLETÜ'L- KÂMİLİYYE Fİ'S-SİRETİ'N-NEBEVİYYE</i>	
TERCÜMESİ	269
BİBLİYOGRAFYA	329

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.md.	Adı geçen madde
A.Ü.E.B.F.D.	Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi
A.Ü.İ.F.D.	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A.Ü.İ.F.D.	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
a.mlf.	Aynı müellif
a.y.	Aynı yer
bkz.	Bakınız
b.y.y.	Basım Yeri Yok
c.	Cilt
C.Ü.İ.F.D.	Cumhuriyet Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi
Çev.	Çeviren
D.İ.A.	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB.	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	Editör
F.Ü.İ.F.D.	Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Haz.	Hazırlayan
Krş.	Karşılaştırım
md.	Maddesi
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü.İ.F.V.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Nşr.	Neşreden
ö.	Ölümü
s.	Sayfa.
Sad.	Sadeleştiren.
S.D.Ü.İ.F.D.	S. Demirel Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi
S.Ü.İ.F.D.	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik eden
trs.	Tarihsiz
tsh.	Tashih eden
U.Ü.İ.F.D	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vd.	Ve devamı
yay.	Yayınları

ÖNSÖZ

İslâm düşünce tarihi, en parlak dönemini her alanda düşünen ve üreten insanlar sayesinde yaşamıştır. Bu dönem herhangi bir mezhebe bağlılığın, üretilen düşüncenin kalitesini belirlemediği bir zaman kesiti idi. Bu dönemde belli bir ekol/mezhep içerisine dâhil edilemeyecek birçok âlimin bulunduğunu iftiharla belirtmemiz gerekmektedir. Bağımsız düşünmenin yerini şerh geleneğinin alması ve şerhlerin de daha çok mezhep içi âlimlerin eserlerine yönelmesi, İslâm düşünce hayatının durgunlaşmasına sebep olmuştur. Ülkemizde daha önce haklarında pek fazla bilgi bulunmayan düşünürlerin eserleri ve görüşleriyle fikir dünyamıza son yıllarda girdiğine şahit olmaktadır. İbn Nefis (ö. 687/1288) de bu düşünürlerden birisidir. (Arapçada bazı şahıs isimlerinde “elif lâm” takısı olduğundan, Türkçeye de o şekilde çevrilip yazılmakta, fakat okuma dilinde genelde bu takı dikkate alınmamaktadır. İşte bu yüzden aslında İbnü'n-Nefis olarak yazılan düşünürün ismini biz burada İbn Nefis olarak zikretmeyi uygun gördük). Çalışmamız, düşünce tarihimizde İbn Sînâ, İbn Tufeyl...vb. düşünürlerle anılan teolojik/felsefi roman geleneğinde, adı ve eseri önemli yer tuttuğu halde, çoğu kelâm/felsefe kitaplarında ismi dahi anılmayan çok yönlü bir âlim olan İbn Nefis ve *er-Risâletü'l-Kâmilîyye fi's-Sîreti'n-Nebeviyye* adlı eseri hakkındadır.

İbn Nefis'te İnsanın Zihinsel Tekâmülü başlığıyla doktora tezi olarak hazırladığımız bu çalışmayı giriş ve iki bölüm halinde tasarladık. Girişte, İslâm düşünce tarihinde felsefi/teolojik roman geleneğini ele alarak bu geleneğin ana te-

malarına değindik. Ayrıca Doğu'daki felsefî/teolojik roman ile Batı'daki ütopya tarzı eserlerin adlarının beraber sıkça anılmasından dolayı, bunlar arasındaki farkları da karşılaştırma mantığı içinde vermeye çalıştık.

Birinci bölümde, İbn Nefis'i tanıtmaya çalıştık. Ülkemizde özellikle ilâhiyat alanında pek fazla bilinmeyen bu büyük hekim ve filozofun hayatı, ilmî şahsiyeti ve eserleriyle ilim dünyasına katkılarını ele aldık. Diğer eserlerini tanıtırken, düşünürümüzün mezkûr eseri hakkında ayrıntılı bilgiler verip, zaman zaman İbn Tufeyl'in, Hayy b. Yakzân'ıyla da bu eseri karşılaştırdık. Ayrıca bu bölümde, İbn Nefis'in eserinde yer verdiği 'evrim/tekâmül' düşüncesini, İslâm düşünce tarihi içindeki seyrini de dikkate alarak inceledik.

Araştırmamızın ikinci ve son bölümünde ise, İbn Nefis'in *er-Risâle*'de, kelâm ilminde 'Ulûhiyyet, Nübüvvet ve Âhiret' olarak tasnif edilen klasik ana konuları hakkında yaptığı rasyonelleştirme çalışmaları üzerinde durduk. Bu konuları ele alırken İbn Nefis'in epistemik ve tarihî mirasını göz ardı etmeden, ilk önce kelâmcıların ve Meşşâî filozoflarının konu hakkındaki görüşlerini, ardından da mütefekkirimizin kanaatini verip, düşünürler arasındaki benzer ve farklı yönleri göstermeye gayret ettik. Ek kısmına ise, okuyucunun eserden daha fazla istifade etmesi için, çalışmamızın ana eksenini oluşturan İbn Nefis'in *er-Risâletü'l-kâmiliyye fi's-sîreti'n-nebeviyye* adlı eserinin tarafımızdan yapılan tercümesini koymayı uygun gördük.

Bu çalışmayı, en zor şartlarda bana her türlü desteği veren anne ve babama, araştırma süresince kendilerine fazla vakit ayıramadığım eşim ve çocuklarıma ithaf ediyorum. Araştırmanın yazım sürecinde her türlü teknik desteği sağ-

layan arkadaşım Emin Durnaoğlu ve bana yardımcı olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İbn Nefis'i çalışmam konusunda beni teşvik eden, çalışma boyunca derin bilgi ve tecrübesiyle bana farklı bakış açısı sağlayarak kendisinden çokça istifade etmemi sağlayan Sayın Hocam Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün'e canı gönülden teşekkür ederim.

Çalışmamı okuma fedakârlığını gösterip değerli eleştiri ve önerileriyle bu araştırmaya katkı sağlayan Prof. Dr. Yurdağül Mehmedoğlu'na, Arapça metinde karşılaştığım bazı zorlukları çözmemde yardımcı olan merhum Prof. Dr. Sâlim Öğüt'e, her türlü desteğini yanımda hissettiğim Thomastown Türk-Eğitim ve İslâm Cemiyeti'nin değerli idareci ve üyelerine, engin hoşgörüsü ve maddî-mânevî katkılarıyla Melbourne İdari ve Sosyal İşler Ataşe'si Hüseyin Koç Bey'e de teşekkürü bir borç bilirim.

Ali Kürşat TURGUT

MELBOURNE/2010